

A BGF helyzete a magyarországi felsőoktatási rendszerben

© PAPP Judit

Budapesti Gazdasági Főiskola, Budapest

papp.judit@kvifk.bgf.hu

A gazdasági felsőoktatás minden szintje globálisan és hazánkban is jelentős paradigmaváltáson van túl. Az új tantervektől és keretrendszerrel azt vártuk, hogy kellően hosszú időre képes lesz biztosítani versenyképességünket; megfelelni a különböző stakeholder alcsoportok elvárásainak. Ezzel szemben a közelmúltban olyan újabb fenyegetettség jelent meg, melyre az eddigiektől eltérő válaszok szükségesek.

Ez az írás elsősorban terjedelmi korlátok miatt csak az alapképzéssel és csak a gazdasági képzési területtel foglalkozik. Fő célja bemutatni, hogy innovatív megoldásokkal, az évtizedek óta tartó forráskivonás, alulfinanszírozottság és a gyakran egymásnak ellentmondó cél és-keretrendszerek ellenére is lehet piacképes, nemzetközi viszonylatban is versenyképes oktatást végezni. Rá kívánunk mutatni, hogy ha a marketinget kiterjesztett értelemben, vezetési filozófiaként értelmezzük, ahol a stakeholderok igényeinek kielégítése, a piaci folyamatokhoz való adaptív alkalmazkodás és a pull szemlélet áll az intézményi tevékenységek középpontjában, akkor többek között csökkenthető lesz a diplomás munkanélküliség; az itthon maradás valódi alternatívává válik, a szellemi potenciál elvándorlása megállítható lesz és a rendszer képes lesz hatékonyan reagálni az új típusú fenyegetettségekre.

Igyekszem rámutatni, hogy a kiterjesztett marketing koncepciónak és az alternatív tudástranszfernek milyen alkalmazási lehetőségei lehetnek a gazdasági felsőoktatásban; milyen előnyökkel és kockázatokkal jár a pioneer stratégia és hogy a az elhúzó gazdasági válság és a folyamatos forráskivonás ellenére a marketing eszközök alkalmazásával hogyan tudunk az állam-diák-szülő-munkaerőpiac-oktatási intézmény érintetti körnek értéket teremteni és versenyelőnyt kínálni. Bemutatom egy friss primer kutatás eredményeit is, melyet 2014 februárjában a Budapesti Gazdasági Főiskola diákjai körében végeztünk.

A magyar felsőoktatásban a bolognai rendszer bevezetésével 2005-ben jelentős átalakulások, paradigmaváltás kezdődött el, melytől az érintett stakeholder csoportok többek között a következőket várták:

1. Állam – a magyar felsőoktatás újra képes lesz visszakerülni az európai élmezőnybe; képes lesz piac-és versenyképes tudás átadására; a magyar diplomákat adminisztrációs korlátok nélkül elismerik az Európai Unió tagországaiban; felgyorsul a magyar felsőoktatás nemzetközi integrációja; hatékonyabb és olcsóbb rendszer épül ki, mely az új keretrendszernek köszönhetően versenyképes lesz; a magyar felsőoktatásban meglévő potenciál eredményesebben, hatékonyabban járul hozzá a gazdaság teljesítményéhez.
2. Felsőoktatási intézmények – egységes és transzparens minőségbiztosítási elvek mentén végbemegy a felsőoktatási szektor megtisztulása és egyidejűleg koncentrációja; a bolognai rendszer bevezetése következtében kellően differenciálttá válnak az egyes képzési szintek és intézményi profilok; a valós,

elvégzett munkát finanszírozzák; a csoportlétszámok csökkenésével javuljanak az oktatás általános körülményei; a kibocsátott diplomák tartalmukban homogénebb minőséget fognak képviselni; a magyar diplomákat további honosítási eljárás nélkül elismerik külföldön; a felsőoktatásban meglévő szellemi potenciált jobban meg fogják becsülni; véget ér a folyamatos forráskivonás és rendezni fogják az oktatói juttatásokat.

3. Munkaerőpiac – a frissen végzett szakemberek valódi, használható gyakorlati tudással (is) rendelkeznek; a munkaerő-piacra kikerült szakemberek rendelkezni fognak szakmai tapasztalattal; jelentősen javul a diplomások idegen-nyelv, elsősorban, angol tudása; bizonyos ágazatokban, elsősorban természettudományos és mérnöki, gazdasági területeken, a képzési szintek éles szétválasztásával a munkaerőpiac valós igényeinek megfelelő végzettséget szereznek a friss diplomások; a frissdiplomás munkavállalók ún. soft képességeinek fejlesztése sokkal nagyobb szerepet kapjon a tananyagokban.

4. Diákok – az egyes képzési szintek feleljenek meg a munkaerőpiaci elvárásoknak; a gyakorlatban azonnal alkalmazható, konvertálható és gyakorlatorientált képzés legyen az alapszakokon; javuljon az oktatás általános színvonala; az egységes kreditrendszernek köszönhetően szabadon legyenek átjárhatók a szakok és intézmények; ne legyen tandíj; javuljanak a hallgatói juttatások és legyen igazságos, valamint transzparens a rendszer; javuljon az idegen nyelv oktatás; a magyar diplomákat külföldi munkavállalás esetén ne kelljen honosítani; a hallgatói szervezetek kapjanak több autonómiát, valódi egyetemi polgárok lehessenek.

Természetesen fenti csoportokon túl megemlíthetnénk még a szakmai kamarákat, különböző érdekvédelmi szervezeteket és természetesen a célok, elvárások sem teljeskörűen lettek bemutatva, azt azonban jól láthatjuk, hogy ugyan az említett érintetti körök más és más oldalról közelítik meg a problémákat, de a problémák nagy része közös.

Közös volt az érintettek azon elvárása is, mely szerint az új rendszer hosszú időre képes lesz garantálni legalább az európai szintű versenyképességet. Sajnos ez részben finansziális, részben szakmai okok miatt nem valósult meg. A problémák jobb szemléltetésére elkészítettük a magyar gazdasági alapképzés SWOT elemzését.

1. táblázat: A magyar gazdasági alapképzés SWOT analízise, saját szerkesztés

<p>Erősségek</p> <ul style="list-style-type: none"> - az ország kellemes és vonzó célpont a külföldi hallgatók számára - a felsőoktatás hagyományai - lojális oktatói kar - magas szintű innovációskészség - munkaerőpiaci, szakmai, ágazati kapcsolatok - rendszeres önképzések, továbbképzések - szakmai műhelyek, felsőoktatási kutatások 	<p>Lehetőségek</p> <ul style="list-style-type: none"> - nemzetköziesedés: bekapcsolódás nemzetközi projektekbe, intenzívebb részvétel a nemzetközi mobilitási programokban - az infrastruktúra, az erőforrások hatékonyabb allokációja - nyitás az ázsiai piacok felé és a hallgatói létszám növelése - új társadalmi csoportok bevonása a felsőoktatásba - vonzó ösztöndíjrendszer - angol nyelv oktatásának mennyiségi és minőségi javítása - kereszt-tréningek és jó gyakorlatok átvétele - intenzívebb kapcsolat a munkaerőpiac szereplőivel - diplomaszerezés előtt minimum fél év egybefüggő szakmai gyakorlaton való részvétel kötelezővé tétele - oktatói pálya vonzóvá tétele - felsőoktatási életpálya modell bevezetése
<p>Gyengeségek</p> <ul style="list-style-type: none"> - széttagolt, szigetszerű működés - intézmények közötti kooperáció hiánya - heterogén képzési színvonal - csak nyomokban fellelhető idegen nyelvű képzés - korosodó oktatói kar - nehézkes oktatói utánpótlás - tömegképzés - nagylétszámú csoportok - alulfinanszírozott intézmények - folyamatos anyagi, eszköz és kapacitás problémák - alacsony színvonalú infrastruktúra - irreális elvárások az oktatókkal szemben - emelkedő tandíjak 	<p>Veszélyek</p> <ul style="list-style-type: none"> - ingyenes online kurzusok (Coursera) - a munkaerőpiac a tudást és nem a formális végzettséget fogja elvárni - csökkenő hallgatói létszám egyrészt a demográfiai trendek, másrészt a fiatalok elvándorlása miatt - vásárlóerő csökkenése miatti finanszírozási nehézségek - oktatók elvándorlása illetve pályaelhagyása - bezárkózás, belterjesség - MAB akkreditáció felfüggesztése, diplomák nemzetközi elfogadása

Fenti elemzésből önkényesen kiragadjuk és elemezzük a „Veszélyek” kvadránst. 2012 óta számos cikk, tanulmány foglalkozik egy újfajta fenyegetettséggel, melynek „Coursera” a neve és mely nem más, mint jelenleg több mint hatvan, nagyhírű, rangos egyetem ingyenes, online kurzusainak az elnevezése (Eduline, Coursera). A cikkek általában kiemelik, hogy a diákoknak ki sem kell otthonról mozdulniuk, nincs tandíj, és a világ leghíresebb, legelismertebb szaktekintélyeitől tanulhatnak. A kezdeményezés, amely egyben fenyegetettség is, annyira népszerű, hogy jelenleg csak az USA-ban több mint hat millióan iratkoztak be valamelyik kurzusra. A kérdés az, hogy vajon ez valódi fenyegetettség-e, illetve, hogy hogyan lehet rá reagálni:

Álláspontunk szerint, mivel ezek a kurzusok nagyon magas szintű szaknyelvi angol tudást feltételeznek, hiszen a vizsgák csak így teljesíthetőek, és a gazdasági alapszakokon végzetek 20-22%-a a nyelvvizsga, tehát a nyelvtudás hiánya miatt nem tudja átvenni diplomáját, így a közeljövőben ez a platform nem tekinthető valós veszélynek. Másik indokunk szerint, mivel a kurzusok sikeres elvégzéséről adnak ugyan igazolást, de nem szerezhető formális végzettség, így a jelenleg erősen formális végzettség fókuszú európai munkaerő-piacon ezek a kurzusok jobbra az önképzésre, továbbképzésre megfelelőek. A távlati kérdés és a valódi fenyegetettség a gazdasági képzési területen az lehet, ha megváltoznak a munkaerőpiac preferenciái és a formális végzettség helyét átveszi az ettől sokszor független valós tudás. Szeretnénk megjegyezni, hogy a vállalkozói szférában, különösen, ha a gazdasági ismeretek komplemernek tekintendők, már most sem elvárás a diploma. A 2011-ben bevezetett tandíj pedig kifejezetten rontott ezen potenciális hallgatói csoportok motiváltságán. Másik veszély lehet, ha magyar nyelven létrejön egy hasonló platform. Ott a nyelvtudás hiánya már nem fog akadályt jelenteni. Másfelől, jelentős regionális versenyelőnyre fog szert tenni az a felsőoktatási intézmény, aki elsőnek lép ezzel a szolgáltatással piacra.

A következő veszély a demográfiai hullámvölgyből és az elvándorlásból eredő folyamatosan csökkenő hallgatói létszám. A 2009-2011 közötti kiugrástól eltekintve megállapíthatjuk, hogy 2001 óta a felsőoktatásba jelentkezők száma folyamatosan csökken. A képet tovább árnyalja, ha megnézzük a finanszírozás szerinti ábrát:

Az államilag finanszírozott hallgatói létszám a már említett két évet leszámítva, tendenciájában csökken, és különösen látványos a csökkenés 2012-ben, melyet az ábra alapján nem ellensúlyoz az önköltséges hallgatói létszám emelkedése. A kép talán még teljesebb, ha fentiekhez hozzátesszük a kiutazó magyar hallgatók létszámának alakulását bemutató ábrát, melyen egyértelműen látszik a tendencia, mely szerint folyamatosan nő a külföldi részképzésben tanuló diákok száma.

Önmagában ez nagyon kedvező és hasznos trend, de gyakran tapasztaljuk, hogy a diákok megtapasztalva a külföldön sokkal kedvezőbb lehetőségeket, hazajönnek ugyan tanulmányaikat befejezni, de a külföldön eltöltött időt a tanuláson kívül nagyon ügyesen kapcsolatépítésre felhasználva, a diploma megszerzése után hosszabb időre ismét elmennek munkát vállalni, mely magában rejti azt a veszélyt, hogy több évi kinntartózkodás után már nem jönnek haza. Ez különösen igaz az idegen nyelvű képzésben résztvevőkre. Személyes ezirányú tapasztalatunkat, mely szerint a végzős hallgatók szinte teljes létszámban külföldön tervezik karrierjük építését, alátámasztja egy, 2014. februárjában végzett primer megkérdezéses kutatás, melyet a Budapesti Gazdasági Főiskola diákjai körében végeztek.

A következőkben ennek a kutatásnak a főbb megállapításait ismertetjük röviden. A Budapesti Gazdasági Főiskola diákjainak közel fele, már a tanulmányai befejezése előtt rendelkezik valamilyen munkaviszonnyal. Ennek megoszlása változatos, de a nappali tagozatos tanulmányok mellett vagy ellenére is sokszor teljes munkaidőről beszélhetünk. A képet árnyalja az idegen nyelvű képzéseken az a tény, hogy a hallgatók döntő többsége két sikeres szemeszter után dolgozni kezd, és a diploma megszerzése előtt már szinte a teljes hallgatói állomány rendelkezik munkaviszonnyal. A szakmai gyakorlat végére pedig gyakorlatilag nincs munkanélküli diák.

A magyar nyelvű képzésen ugyan nem ennyire kiválóak az adatok, de véleményünk szerint ott is kiemelkedők, hiszen a diploma átvételét követő maximum öt hónapon belül 89%-nak van munkahelye. A munka minősége szempontjából fontos kiemelni, hogy a végzett hallgatóink 79%-a a szakterületéhez

kapcsolódó területen helyezkedik el, és közel 82%-uk alkalmazottként. 14%-uk dolgozott már külföldön. További egyharmaduk tervezi, hogy a következő öt év során más országban vállal munkát.

Megállapíthatjuk tehát, hogy az elvándorlásból eredő hallgatói létszámcsökkenés valós veszély. Tapasztalatunk alapján azonban elmondható, hogy alternatív tudástranzfer segítségével, innovatív tanulási-tanítási környezet segítségével, a diákok számára tudunk versenyképes alternatívát kínálni és megoldható a legjobb, leginkább motivált diákok itthon tartása.

Összegzés

A magyar felsőoktatás folyamatosan küzd a strukturális és finansziális problémákon túl a demográfiai helyzetből és az alulmotiváltságból fakadó nehézségekkel. 2005, a bolognai rendszer bevezetése óta még számos súlyos problémát nem sikerült megoldani; a felsőoktatási intézmények szigetszerűen, elszigetelten működnek. Fontos lenne a hazai gazdasági felsőoktatás sokkal intenzívebb integrálása a nemzetközi oktatási és mobilitási színterekbe. Szükséges lenne minél több angol nyelvű kurzus indítása. A munkaerőpiac szereplőivel sokkal rendszeresebb és intenzívebb kapcsolatra lenne szükség; a hallgatók számára versenyképes színvonalú, az elhelyezkedés szempontjából hasznosítható képzéseket kellene kínálni. Bemutattuk, hogy innovatív oktatási programokkal a hallgatók motiválhatók, itthon tarthatók, tudunk számukra perspektívát kínálni.